

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ ҒЫЛЫМ ЖӘНЕ ЖОҒАРЫ БІЛІМ МИНИСТРЛІГІ

«Л.Н. ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

**Студенттер мен жас ғалымдардың
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»
XVIII Халықаралық ғылыми конференциясының
БАЯНДАМАЛАР ЖИНАҒЫ**

**СБОРНИК МАТЕРИАЛОВ
XVIII Международной научной конференции
студентов и молодых ученых
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**PROCEEDINGS
of the XVIII International Scientific Conference
for students and young scholars
«GYLYM JÁNE BILIM - 2023»**

**2023
Астана**

УДК 001+37
ББК 72+74
G99

«GYLYM JÁNE BILIM – 2023» студенттер мен жас ғалымдардың XVIII Халықаралық ғылыми конференциясы = XVIII Международная научная конференция студентов и молодых ученых «GYLYM JÁNE BILIM – 2023» = The XVIII International Scientific Conference for students and young scholars «GYLYM JÁNE BILIM – 2023». – Астана: – 6865 б. - қазақша, орысша, ағылшынша.

ISBN 978-601-337-871-8

Жинаққа студенттердің, магистранттардың, докторанттардың және жас ғалымдардың жаратылыстану-техникалық және гуманитарлық ғылымдардың өзекті мәселелері бойынша баяндамалары енгізілген.

The proceedings are the papers of students, undergraduates, doctoral students and young researchers on topical issues of natural and technical sciences and humanities.

В сборник вошли доклады студентов, магистрантов, докторантов и молодых ученых по актуальным вопросам естественно-технических и гуманитарных наук.

УДК 001+37
ББК 72+74

ISBN 978-601-337-871-8

**©Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия
ұлттық университеті, 2023**

15. Королева, Д.О. Всегда онлайн: использование мобильных технологий и социальных сетей современными подростками дома и в школе // Вопросы образования. 2016. № 1. С. 205-224.
16. Белкин, А.С. Основы возрастной педагогики / А.С. Белкин // Учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / – М.: Издательский центр «Академия», 2000. – 192 с.
17. Баныкина, С.В. Конфликтология в школе. Часть II / С.В. Баныкина // Учебно-методическое пособие для средних общеобразовательных учреждений. – М., 2002 г. – 224 с.
18. Башмакова Е. А., Дегтярев Е. А. Факторы и социальные причины буллинга и кибербуллинга в подростковом возрасте // Проблемы современного педагогического образования. – 2021. – №. 71-1. – С. 36-38.

ОӘЖ 178.94

БАСТАУЫШ СЫНЫП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ЗЕЙІНІН ДАМУЫ

Мошқал Гүлзат Мейірбекқызы

“Педагогика және психология” мамандығы Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ 1-курс магистранты,
Астана, Қазақстан

Ғылыми жетекші - К.К. Шалгынбаева, п.ғ.д., профессор

Адамның кез келген әрекеті шоғырлануды және бағыттылықты қажет етеді. Бала ойнай ма, студент оқи ма, жұмысшы жұмыс істеп жатыр ма – кез келген әрекетті жүзеге асырудың алғышарты зейін болып табылады.

Зейін бақылау функциясын орындайды және әсіресе адам жаңа объектілермен, құбылыстармен бетпе-бет келгенде оқыту кезінде қажет. Оқушы да, студент те тума талантты және қабілетті болған жоқ. Егер олардың зейіні жеткіліксіз болса және олар жиі шашыраңқы болса, әрдайым білімде олқылықтар болады.

Зейін тұлғаның жалпы қоры туралы, адамның әлеуметтік бағдары туралы көп нәрсе айта алады. Зейін әр адамның өмірінде үлкен маңызға ие, өйткені бұл процестер біздің барлық ақыл-ойымызды жасайды. Тек зейін ғана бізге қоршаған әлемді қабылдауға мүмкіндік береді. Есте сақтау сияқты басқа да танымдық процестердің дамуы зейіннің даму деңгейіне де байланысты,

ойлау, әртүрлі интеллектуалды қабілеттер.

Зейіннің дамуын зерттеу мәселесі қазір өте өзекті. Бұл, ең алдымен, қазіргі адамдардың өмірінің жеке басына байланысты.

Бастауыш сынып жасында зейінді дамыту ерекше маңызды. Өйткені бала енді жаңа жетекші қызметтерді үйренген кезде, бүкіл ағза өмірдің жаңа ырғағына қайта құрыла бастайды.

Педагогикалық-психологиялық әдебиеттерді талдау барысында зейін мәселесін көптеген ғалымдар зерттегенін білеміз. Атап айтқанда, Л.С.Выготский, П.Я.Гальперин, В.В.Давыдов, Н.Ф.Добрынин, Н.Н.Ланге, А.В.Петровский, С.Л.Рубинштейн, Д.Б.Эльконин және т.б.

Бастауыш сынып жасында балаларда дамудың елеулі резервтері болады. Мектепке барған бала өзінің барлық психикалық танымдық процестерін қалпына келтіре бастайды. Оқытудың әсерінен олар ересектерге тән қасиеттерге ие болады. Олар үшін жаңа психологиялық қасиеттердің болуын талап ететін жаңа қызмет түрлері мен тұлғааралық қатынастар жүйелері енгізіледі. Баланың барлық танымдық процестерінің жалпы сипаттамалары олардың еріктілігі, өнімділігі және тұрақтылығы болуы керек [4, 280].

Оқуда бастауыш сынып оқушысы үшін бәрі бірдей қызығушылық тудырмайды және ол көбінесе оқу пәніне шоғырлануға мәжбүр болады. Осы жастағы көптеген балаларда ойын қызметі әлі де басым. Оқу балалардың назарын аударып баланың шынайы қызығушылығын

оюту үшін, психологтар мұғалімдерге оқу материалын ұсыну процесін заманауи технологияларды пайдалану есебінен ең қызықты етуге кеңес береді.

Адамның 6-7 жастан 10-11 жасқа дейінгі даму кезеңі ғылымда әдетте бастауыш мектеп жасы деп аталады. Бастауыш мектеп жасының басталуы баланың мектепке түсуіне байланысты, мектепке бейімделу қиындықтарымен, баланың жылдамдығын жоғалтуымен, оның айқын ішкі өмірі мен сараланған тәжірибесінің пайда болуына байланысты 7 жастағы төртінші жас дағдарысы деп аталады. Дамудың осы сыни кезеңінде жаңа білімдер қалыптасады: нақты-бейнелі ойлаудан сөздік-логикалық ойлауға көшу, интеллектуалдық рефлексияны қалыптастыру, психикалық функциялардың еріктілігін дамыту, іс-әрекеттің ішкі жоспарын қалыптастыру, тұлғалық рефлексия, өзін-өзі бағалау, өзін-өзі бақылау.

Бастауыш мектеп жасындағы дамудың әлеуметтік жағдайы қарым – қатынастың жаңа түрінің пайда болуымен байланысты-жаңа міндетті талаптарды қоятын және олардың орындалу сапасын бағалайтын мұғаліммен оқу қатынастарынан көрінеді. Бастауыш мектеп жасында бала жаңа жетекші іс – әрекетке үйренеді.

Оқытудың басында И. Н. Вервейко атап өткендей, бастауыш сынып оқушыларында еріксіз назар аудару басым болады. Сондықтан бала өз назарын әлі басқара алмайды. Ол үнемі тартымды, көзге көрінетін нәрселерге алаңдайды. Бала өзін монотонды жұмыспен ұзақ уақыт айналысуға мәжбүрлей алмайды, ал егер ол назарын аударма алса, онда ол қысқа уақытқа созылады. Оған бір объектіден екіншісіне ауысу қиын. Әсіресе, оқушы жаңа ақпаратқа тап болған кезде қиын, кейде ол үшін онша қызықты емес.

И. К. Григорьеваның пікірінше, балалар өз назарын түсініксіз нәрсеге аударма алмайды. Олар тез алаңдап, басқа жұмыстармен айналыса бастайды. Қиын, түсініксіз, қол жетімді және түсінікті етіп қана қоймай, сонымен бірге ерікті күш-жігерді және онымен бірге ерікті зейінді дамыту қажет. Назар аударған кезде де балалар негізгі, маңызды нәрсені байқай алмайды. Бұл олардың ойлау ерекшеліктерімен түсіндіріледі: ақыл-ой әрекетінің көрнекі-бейнелі сипаты балалардың барлық назарын жеке заттарға немесе олардың белгілеріне аударуына әкеледі. Балалардың санасында пайда болатын бейнелер, идеялар эмоционалды тәжірибені тудырады, бұл ақыл-ой қызметіне тежегіш назар аудармады. Егер заттың мәні анық және түсінікті болмаса, егер ол жасырылған болса, онда бастауыш сынып оқушылары оны байқай алмайды.

П.И.Зинченконың пікірінше, бастауыш сынып оқушыларында еріксіз зейін көбірек материалдың әсерлілігіне, оның нақтылығы мен айқындылығына тәуелді, баланың эмоционалды ортасына әсер ету сипатынан [2, 547].

Ерікті зейіннің дамуына оқушының әртүрлі міндеттердің болуы, мектеп өмірінің барлық жағдайлары ықпал етеді. Ерікті зейіннің қалыптасуы оның қасиеттерінің дамуымен байланысты, өйткені балалардың назары тұрақсыз, мұғалім үшін Бастауыш мектептегі басты мәселелердің бірі – балалардың алаңдаушылығы. Мазасыздық күшті алаңдаушылық пен ұзақ уақыт бойы бір нәрсеге назар аударма алмау арқылы көрінеді. А. В. Сухих, и. в. Страхов бастауыш мектеп жасындағы төмен шоғырланудың себептері: интеллектуалды белсенділіктің жеткіліксіздігі; оқу іс-әрекетінің дағдылары мен дағдыларының қалыптаспауы; қалыптаспаған ерік.

Бастауыш сынып оқушыларының назары ерекше қызықты тақырыпқа немесе құбылысқа қатысты өте үлкен болуы мүмкін. Мұғалімнің жарқын, жанды әңгімесін тындай отырып, балалар сабақтан қоңырауды байқай алмайды мүмкін. Егер балалар шығармашылық жұмыс жасаса, зейіннің шоғырлануы артады.

Н. Ф. Добрынин әр түрлі ақыл-ой әрекеттерін қолдану кезінде оқушылардың тұрақтылығы мен зейінінің арта түсетіндігін анықтады: талдау, салыстыру, негізгі белгілерді бөліп көрсету, заттарды жіктеу терең назар аударуды қажет етеді. Оқушылардың оқу материалын нақты түсінуі қажет.

Бастауыш сынып оқушыларының назарын бөлу жеткіліксіз дамыған, дейді В. И. Мурадова. Балаға бір уақытта өзінің мінез-құлқын бақылау, жазу, сурет салу, мүсіндеу кезінде Қозғалмай отыру, сөздерді жазу процесіне, сурет салуға, жұмыстың мазмұнына, қарындаш пен қағаздың қалай орналасқанына, сондай-ақ оның күйіне мұқият болу қиын.

Бастауыш сынып оқушылары зейінді нашар бөледі, оларда Автоматты дағдылар жоқ, сондықтан бір уақытта екі нәрсені орындау қиынға соғады. Бірақ Н. Ф. Добрынин зейіннің таралуы оқу процесінде өте тез дамып келе жатқанын анықтады, сондықтан үшінші сыныпқа дейін көптеген балалар бір уақытта жазғандарының мазмұнын, қателіктерсіз жазуды және жұмыс кезінде позаны бақылай алады. Олар жұмысты тоқтатпай мұғалімнің нұсқауларын естиді.

А. В. Запорожецтің пікірінше, балаға мұқият болу керек екенін түсіну жеткіліксіз, оны назарын басқаруға үйрету керек. Осы уақыт аралығында ерікті зейінді дамыту үш нұсқаулықты қалыптастыруды қамтиды: біртіндеп күрделене түсетін нұсқауларды қабылдау; сабақ барысында нұсқауларды назарда ұстау; өзін-өзі бақылау дағдыларын дамыту [3, 76].

Зейінді дамытудың міндеттерінің бірі-бақылау функциясын қалыптастыру, яғни.өз әрекеттері мен әрекеттерін бақылау, өз қызметінің нәтижелерін тексеру қабілеті. Т. В. Калинина, М. А. Матвеева бақылаудың ақыл-ой әрекетінің қалыптасуы зейіннің дамуын қамтамасыз ете алатынын көрсетеді : бақылау әрекеттерін жоспарлау; жоспарланған жоспарға сәйкес әрекет ету; қолда бар кескінмен салыстыру операциясын үнемі жүргізу.

Бастауыш мектеп жасында балалардың назарын оқуға аударып, баланың шынайы қызығушылығын ояту үшін психологтар мұғалімдерге оқу материалын ұсыну процесін заманауи технологияларды қолдану арқылы қызықты етуге болады. Бастауыш мектеп жасында мақсатты зейінді дамыту үшін оқу ойыны үлкен маңызға ие, өйткені ол әрқашан тапсырмаға, ережелерге, әрекеттерге ие және назар аударуды қажет етеді.

И. В. Дубровина, Е. Е. Данилова, А. М. Прихожан балалардың шамадан тыс жұмысынан ажырату немесе назардың бір қызмет түрінен екіншісіне ауысуы құтқарады деп санайды.

Зейін көлемі көбінесе баланың өткен тәжірибесі мен дамуына байланысты. М. И. Борискова, Н. Ю. Максимова бастауыш мектеп жасында балалардың іс-әрекетінің күрделенуіне және олардың жалпы психикалық дамуына байланысты үлкен назар мен тұрақтылыққа ие болады деп санайды. Сонымен, егер кіші мектеп жасына дейінгі балалар қандай да бір сабаққа 25-30 минут көңіл бөле алса, онда бастауыш мектеп жасындағы балалар 1-1,5 сағатқа дейін көңіл бөледі. Бұл сабақтар біртіндеп күрделене түсетіндігімен және оларға деген қызығушылық жаңа жағдайлардың үнемі енгізілуімен қамтамасыз етілетіндігімен түсіндіріледі [4].

Л. С. Выготский "баланың назар аудару тарихы-оның мінез-құлқының ұйымдастырылуының дамыту тарихы"деп жазды. Зейінді дамыту негізі ішкі факторлар емес, баланың жеке басынан тыс факторлар болып табылады. Яғни, балалар бөтен заттарға, әңгімелерге оңай алаңдайды [1, 389].

Мектеп пен ата-ананың міндеті-балалардың назарын дамыту және тәрбиелеу. Егер сіз зейіннің дамуын дұрыс ұйымдастырсаңыз, уақыт өте келе ол зейінге айналады, бұл адамға күнделікті өмірде өте қажет қасиет. Зейінді адам әрқашан бәрін біледі, мақсаты бар және міндетті түрде қол жеткізеді. Мақсат қою, оған дәйекті қол жеткізу ата-аналарға әр түрлі әрекеттерді орындау арқылы бастауыш сынып оқушыларына үйретілуі мүмкін және қажет. Баламен бірге дұрыс күн тәртібін құру оған жеке маңызды іс-шараларға назар аударуға көмектеседі, ал біреуін немесе екіншісін кезең-кезеңімен дамыту әрекеттері-бөлшектерге назар аудару.

Зейіннің дамуы оның қасиеттерінің дамуымен тығыз байланысты-көлемнің кеңеюі, таралудың жақсаруы. Төменгі сыныптарда жұптық бақылауы бар тапсырмалар өте тиімді. Яғни, көршінің жұмысын бақылай отырып, оқушы өз жұмысына мұқият болады [5, 306].

Зейінді дамытудың маңызды шарты оқушының өзінің маңыздылығын түсінуі болып саналады. Балалардағы зейінді тәрбиелеу мәселесін қарастырған кезде мыналарды қалыптастыру ұсынылады: ата-аналар бос уақыттарын балалармен бірге өткізу, баланы ұқыпты болуға, үй жануарларына қамқорлық жасауға үйрету арқылы қалыптастыра алады. Зейіннің жақсы дамыған қасиеттері және оның ұйымдастырылуы бастауыш сынып оқушыларының жалпы үлгерімін анықтайды.

Сонымен қорытындылай келе, бастауыш сынып оқушыларының назарының ерекшеліктері-ерікті зейіннің салыстырмалы әлсіздігінен көрінеді. Егер зейін көлемі аз болса, балалардың ақпарат сақтауы да төмен болады. Мұндай жағдайда балаларда тез шаршаумен байланысты төмен тұрақтылық, зейіннің жиі ауысуы байқалады. Бұл балалардың жұмысқа ұзақ уақыт назар аударуына алмауынан көрінеді. Орындауы керек жұмыстар монотонды және қызықсыз болады. Нақты және саналы іс-әрекеттің мақсатын қою үшін балаларға зейінді бөлу өте қиын, сондықтан мұғалімнің көмегі, оның үнемі бақылауы маңызды болып табылады.

Әдебиеттер тізімі

1. Выготский Л. С. Развитие высших психических функций. М.: Просвещение,
2. Зинченко П. И. Непроизвольное запоминание. М.: Директмедиа Паблишинг, 2010. 717 с.
3. Запорожец А.В. Психология восприятия ребёнком-дошкольником литературного произведения: Тезисы докладов. — М., 1948, с. 73 –76.
4. Борискова, Н.Ю. Максимова. Гуманитарные научные исследования, 2015. №1[Электронный ресурс].
5. Сапогова Е. Е. Психология развития человека. М.: Аспект пресс, 2001. 460 с.
6. Уманский Л. И. Психология организаторской деятельности школьников. М.: Просвещение, 1981. 197 с.

УДК: 372.881.111.1

ЗНАЧЕНИЕ ПОСЛОВИЦ И ПОГОВОРОК ПРИ ИЗУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Насырова М.Т.

ОшГУ, Киргизская Республика, Ош

Кадырова Г.Е.

ainagul_mukhtark@mail.ru

Изучение иностранного языка включает в себе не только обладание навыками беглости речи, письма, чтения и грамматики, но и дает возможность студентам познакомиться ближе с традициями, историей и культурой страны, язык, который мы изучаем. И задача преподавателя научить богатству культуры, а для этого необходимо знакомить студентов с литературой. Духовной культурой народа являются пословицы и поговорки. Их использование на занятии иностранного языка дает возможность проникать в эстетическую сущность, постичь красоту фраз и смысл высказываний. Кроме того, пословицы и поговорки можно использовать для решения разнообразных задач: фонетических, лексических, грамматических и педагогических.

С.Г. Лазутин: «Пословица - это краткое, нередко ритмизованное изречение, представляющее собой законченное предложение и выражающее определенное умозаключение».